

**КЛАСИФІКАЦІЯ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ З
УРАХУВАННЯМ ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ В
ПРИРОДОКОРИСТУВАННІ**

Нічітайлова М. С.

В статті представлено класифікацію природних рекреаційно-туристичних ресурсів з позицій відносин власності на них. Визначено природні ресурси, які мають знаходитися тільки в державній формі власності та ресурси, на які поширюються різноманітні форми та права користування і розпорядження ними.

Вступ. Рекреаційно-туристичні природні ресурси виступають основним фактором виробництва в сфері надання рекреаційно-туристичних послуг, від їх якості залежить якість обслуговування рекреантів та туристів. Раціональне використання та охорона рекреаційно-туристичних природних ресурсів залежать від суб'єктів господарювання, які безпосередньо використовують їх у своїй діяльності.

Постанова проблеми. Використовування та охорона природних ресурсів залежать від інтересів суб'єктів господарювання і держави, які в деяких випадках мають різновекторну направленість. Держава зацікавлена в максимально дбайливому їх використанні, а суб'єкт господарювання – в максимізації прибутку. Тому важливо визначити які природні ресурси і на яких умовах можуть передаватися у володіння або в право користування економічно відособленим суб'єктам, а які повинні знаходитися в державній власності та використовуватися тільки державними суб'єктами.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Необхідно відмітити що в літературних джерелах відсутні підходи до вивчення рекреаційних – природних ресурсів з позицій економічних відносин що виникають між власником та користувачем. На основі проведених досліджень щодо сутності рекреаційних ресурсів можна зробити такі висновки. Існує декілька визначень природних рекреаційних ресурсів:

Рекреаційними ресурси це компоненти природного середовища і феномени соціокультурного характеру, які завдяки певним властивостям (унікальність, оригінальність, естетична привабливість, лікувально-оздоровча значимість), можуть бути використані для організації різних видів і форм рекреаційних занять. Для рекреаційних ресурсів характерна контрастність з звичним середовищем проживання людини і поєднанням різних природних і культурних середовищ.

Рекреаційні ресурси – це ресурси всіх видів, які можуть використовуватися для задоволення потреб населення у відпочинку та туризмі. На основі рекреаційних ресурсів можлива організація галузей господарства, що спеціалізуються на рекреаційному обслуговуванні. [1,2]

До рекреаційних ресурсів належать:

- природні комплекси та їх компоненти (рельєф, клімат, водойми, рослинність, тваринний світ);
- культурно-історичні пам'ятки;

• економічний потенціал території, що включає інфраструктуру, трудові ресурси.

Формування завдання дослідження. Завданням дослідження є розроблення класифікації природних рекреаційно-туристичних ресурсів з урахування відносин власності на них.

Виклад основного матеріалу. Спираючись на існуючі класифікації надамо класифікацію природних рекреаційно-туристичних ресурсів з урахуванням їх специфіки та її впливу на форми, права власності та їх обмеження (рис.1)

По критерію вичерпності природного ресурсу:

- Ресурси практично необмежені, невичерпні, які безперервно поповнюються самою природою і не потребують та не можуть бути відтворені людиною. Це рекреаційні можливості енергії сонця, приливів та відливів океанів і морів, ресурси атмосфери, тощо. Рекреаційні ресурси даного виду представляють собою загальнонародну власність і привласнюються народом, що проживає на даній території.

Ресурси вичерпні:

- обмежені границями держави. Це насамперед земельні рекреаційно-туристичні природні ресурси та всі інші природні об'єкти рекреаційного призначення, що знаходяться в границях держави.

Обмеженість даних ресурсів визначає рівень конкурентності за право доступу до них та їх використання. Вони також обумовлюють конкурентність між формами та правами власності на них та напрямками їх використання. Наприклад, це можуть бути пляжні території для загального користування або спеціально відведені для користування лише гостями даного санаторію.

Треба зауважити, що по первинному привласненню ці рекреаційні природні ресурси є виключною власністю народу України і тому повинна бути адекватна плата за право видобутку та використання самого мінерально-сировинного рекреаційного ресурсу суб'єктом господарювання будь-якої форми власності, що одержує прибуток. Для ресурсів, які можна замінити такими ж, плата повинна включати витрати держави на пошук та розробку нових родовищ, організувати та проводити наукові дослідження лікувальних властивостей, утримання інститутів курортології, тощо. Для тих природних рекреаційних ресурсів які є унікальними, обмежені, більше не існують в природі, необхідний інший підхід. Плата повинна урахувати їх неповторність, а кошти за них повинні накопичуватися у спеціальних фондах для забезпечення можливості їх заміни на штучно створені або для розвідки аналогічних.

Державна або комунальна власність; право користування – всі форми власності, обмеження та ліцензування діяльності з боку держави.

По критерію специфіки використання природного ресурсу:

- знаходяться в стані дикої природи і використовуються в стані дикої природи – загальнодержавна або комунальна власність, приватна власність з обмеженнями використання та збереження природного ресурсу.

- вилучаються із дикої природи, переробляються та продаються споживачеві - загальнодержавна або комунальна власність, передається на праві користування суб'єктам різноманітних форм власності; обов'язкові обмеження.

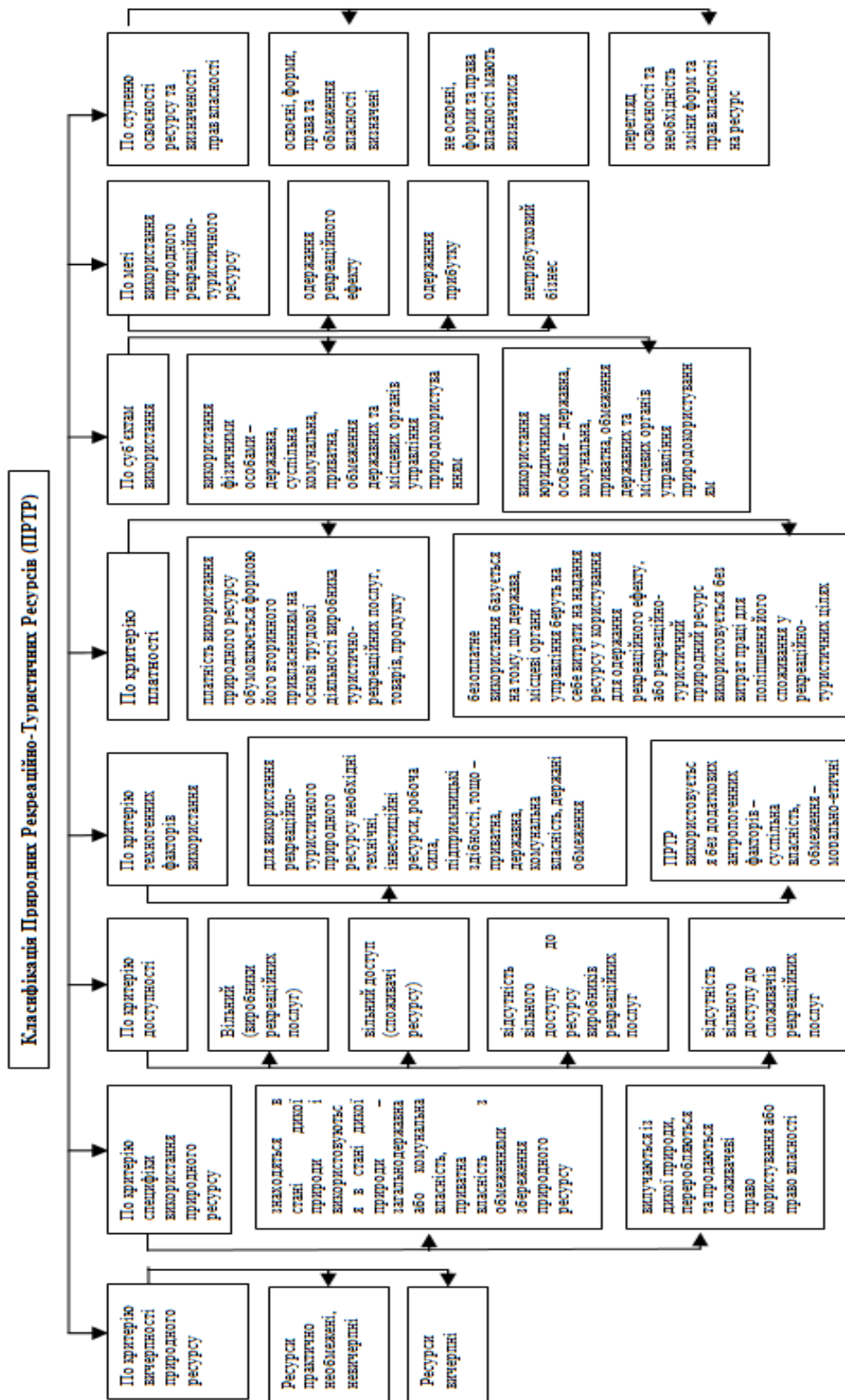

Рис.1 Класифікація природних рекреаційно-туристичних ресурсів.

По критерію доступності:

- вільний доступ усіх, хто прагне використовувати ресурс і одержувати дохід від його використання (виробники рекреаційних послуг), до таких рекреаційних ресурсів належать відносно необмежені та використання яких не потребує спеціальних знань, навиків, тощо;

- вільний доступ усіх, хто прагне використовувати ресурс і одержувати рекреаційні ефекти від його використання (споживачі ресурсу), до цих ресурсів належать суспільні пляжі, міста суспільного відпочинку, тощо;

- відсутність вільного доступу до ресурсу виробників рекреаційних послуг, коли необхідно одержати ліцензію та дозвіл на використання ресурсу, для видачі ліцензії необхідно доказати вміння використовувати та відновлювати природний ресурс;

- відсутність вільного доступу для споживачів рекреаційних ресурсів, коли пляжі та інші рекреаційні ресурси належать санаторію або іншій організації, що надає послуги і споживачами виступають категорії людей, що придбали путівки.

По критерію технічних засобів використання:

- для використання рекреаційно-туристичного природного ресурсу необхідні технічні, інвестиційні ресурси, робоча сила, підприємницькі здібності, тощо – приватна, державна, комунальна власність, державні обмеження;

- рекреаційно-туристичний природний ресурс використовується без додаткових технічних факторів – суспільна власність, обмеження – морально-етичні.

По критерію платності:

- платність використання природного ресурсу обумовлюється формою його вторинного привласнення на основі трудової діяльності виробника туристично-рекреаційних послуг, товарів, продукту.

- безоплатне використання базується на тому, що держава, місцеві органи управління беруть на себе витрати на надання ресурсу у користування для одержання рекреаційного ефекту, або рекреаційно-туристичний природний ресурс використовується без витрат праці для його споживання у рекреаційно-туристичних цілях.

По суб'єктам використання:

- використання фізичними особами – державна та комунальна - на праві оренди; суспільна, приватна, обмеження державних та місцевих органів управління природокористуванням;

- використання юридичними особами – державна та комунальна - на праві оренди; приватна, обмеження державних та місцевих органів управління природокористуванням.

По меті використання рекреаційно-туристичного природного ресурсу:

- одержання рекреаційного ефекту – державна, комунальна, суспільна, приватна власність на ресурс, використовується всіма формами власності на основні засоби виробництва; отримують рекреаційний ефект – споживачі та виробники, які продають рекреаційний ефект;

- одержання доходу та прибутку - державна, комунальна, приватна власність на ресурс, використовується всіма формами власності на основні засоби виробництва; дохід від використання ресурсу розподіляється між державою та користувачем як платіж за право використання природного ресурсу;

- неприбутковий бізнес – державна, комунальна, суспільна власність.

По ступеню освоєності ресурсу та визначеності прав власності: ресурси освоєні - форми, права та обмеження власності визначені; не освоєні

рекреаційно-туристичні природні ресурси - форми та права власності мають визначатися;

- перегляд напрямів використання природних ресурсів, виділення з них рекреаційно-туристичних, та за необхідністю зміна форм та прав власності на ресурс.

По ступеню повноважень у визначенні форм та прав власності на природний ресурс:

- державний рівень. На всі природні ресурси державного значення визначають форми і права власності спеціально-уповноважені органи державної виконавчої влади. Народний референдум.

- органи місцевого самоврядування на всі природні рекреаційно-туристичні ресурси місцевого значення та на ресурси державного значення у випадку делегування їм повноважень.

По формуванню обтяжень та обмежень форм та прав власності на рекреаційно-туристичний природний ресурс: відсутні зобов'язання, обтяження та обмеження; присутні зобов'язання, обтяження та обмеження (техніко-технологічні, екологічні, економічні, соціальні та ін.).

По формуванню обтяжень та обмежень всередині форм та прав власності на природний рекреаційно-туристичний ресурс: відсутні зобов'язання, обтяження та обмеження; присутні зобов'язання, обтяження та обмеження (техніко-технологічні, екологічні, економічні, соціальні та ін.).

По критерію підстав набуття прав власності:

- рішення органу місцевого самоврядування - придбання у державних органів, у приватних власників;

- рішення органу виконавчої влади - придбання у державних органів, у приватних власників;

- цивільно-правовий договір оренди;

- свідоцтво про право на спадщину, дарування;

- рішення суду.

По критерію форм власності: виключна народна; суспільна; державна; комунальна; приватна.

По критерію прав власності: володіння; користування; розпорядження; відповідальність за власність.

По ступеню державної підтримки форм та прав власності на ресурси:

- державні преференції та преференції місцевих органів управління присутні;

- державні преференції та преференції місцевих органів управління відсутні.

Висновки. Розроблено класифікацію природних рекреаційно-туристичних ресурсів з урахуванням їх специфіки та впливу на форми, права власності і формування їх обмежень. Класифікація потрібна для:

- визначення альтернативних форм і прав власності та альтернативного використання природних ресурсів;

- підвищення ефективності державного управління щодо використання, охорони, відновлення та відтворення природних об'єктів

- формування системи платежів за право користування та володіння природними ресурсами;

- розроблення системи державної підтримки суб'єктів різних форм та прав власності на природні рекреаційно-туристичні ресурси.

Література

1. Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України.// Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 22 липня 2009 р. - N 679/16695 [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0679-09>.
2. Закон України «Про туризм» // Відомості Верховної Ради України, 1995- N 31 [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>.
3. Закон України «Про охорону земель» // Відомості Верховної Ради України, 2003 - N 39 [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/962-15>
4. . Закон України «Про курорти » // *Відомості Верховної Ради України, 2000 - N 50* [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2026-14>
5. Мартиенко А.И. Экономическая сущность разнообразных форм собственности на природные ресурсы в природопользовании / А.И. Мартиенко // *Економічні інновації: зб. наук. праць.* – Одеса, 2011. – Вип. №42. - С. 149-161.
6. Мартиенко А.И. Теоретические основы развития отношений собственности на природные ресурсы / А.И. Мартиенко – Одесса: ИПРЕД НАН України, 2011. – 389 с.
7. Мартиенко А.И. Отношения реализации форм и прав собственности в природопользовании. / А.И. Мартиенко, С.К. Харичков - ИПРЭЭИ НАН Украины. – Одесса: Феникс, 2008. – 214 с.
8. Нічитайлова М.С. Урахування впливу утворення відходів на використання природних рекреаційно-туристичних ресурсів /М.С.Нічитайлова // *Економічні інновації.* – 2016. - № 61.- С.246-253

Abstract

The article presents the classification of natural recreational resource and tourism resources from the standpoint of ownership relations to them. Was defined natural resources should only be in state property and resources, which are subject to various forms and the right use and manage them. It should be noted that in the literature there are no approaches to the study of recreation – natural resources from the standpoint of economic relations arising between owners and users.

Recreation – tourism natural resources are the main factor of production in the area of tourism and recreation services, their quality depends on the quality of service of tourists and travelers.

Rational use and protection of recreational – tourism resource depend on natural resources entities that directly use them in their work.

The use and protection of natural resources depends on the interests of businesses and the state, which in some cases have varied direction.

The state is interested in their most careful use, as an entity – to maximize profits. It is therefore important to determine what natural resources and under what conditions can be transferred in ownership or right to use economically isolated subjects, and that should be in public ownership and be used only by state actors.